

Amiralen, en långväga gäst i blomrabatten

En solig dag i slutet av augusti sitter jag på terrassen med morgonfikat och DN. Plötsligt ser jag i ögonvrån hur en fjärl tecknad i svart-vitt-rött fladdrar till vid dvärgsyrenerna. Den fortsätter sin lätta flykt och landar på den vita plåten vid köksfönstret, flyger efter 4-5 sekunder vidare och slår sig ner på stammen till plommonträdet. (Se bild).

”En amiral” ropar jag upphetsat till min hustru, som ligger på knä och rensar ogräs i rabatten ett stycke bort. Ja, jag känner alltid en stor hänförelse och ett

slags vördnad, när jag ser en amiralfjäril. Hänförelse över dess betagande skönhet och lätt vördnad inför den prestation den har gjort, innan den slog sig ner på stammen till vårt plommonträd. Den måste nämligen minst ha flugit så där 1000 km innan den landade hos oss. Ingen dålig resa för en så bräcklig varelse. Hur hänger detta ihop?

Jo, den här fjärilsarten kan endast i mycket sällsynta fall klara den kalla årstiden i Sverige och då i de allra sydligaste delarna. Normalt finns den under vintern i nederbördsrika trakter i Sydeuropa. Från detta kärnområde flyger amiralen antingen direkt hit upp och kan då ses i maj-juni eller också fortplantar den sig i Mellaneuropa ”på vägen” norrut, varefter den nya generationen drar vidare och dyker upp hos oss i senare delen av sommaren.

Fram till 2007 hade jag aldrig sett en amiral på Sollerön i maj – juni. I ”Fåglar i Leksand” (En tidskrift av Leksands Fågelklubb) gjorde jag ett upprop i samband med en artikel om amiralen, där jag bad alla, som såg en amiralfjäril i Siljanstrakten under maj eller juni, höra av sig. Jag blev själv förste (och ende) anmälare. Så tidigt som 7 maj 2007 satt en amiral ibland spirande ogräs och övervinträd persilja i trädgårdslandet. Jag måste erkänna att pulsen steg markant. Om vi nu utgår från tidigare antagande, att fjärilen inte klarar vintern ens i Sydsverige så hade jag kanske en besökare från norra Italien. Man må räkna med bärande luftströmmar och annat som kanske underlättat färden. Det är ändå en otroligt imponerande prestation.

Det här året var av någon anledning lite speciellt. När jag tillsammans med Bosse Präst och hans fru Karin den 6 juni samma år vandrade ut till Holmuddens fyr på Fårös nordöstligaste spets för att skåda fågel och ta en fikapaus, så fick både fåglar och fika vänta en god stund. Vid fyren finns nämligen en magnifik syrenhäck och i den vimlade det av amiraler och tistelfjärilar, minst ett femtiotal av vardera arten. Jag har aldrig sett något liknande. Oturligt nog låg kameran kvar i vår sommarstuga i Brissund. Tistelfjärilen, som också är en stor och mycket vacker dagfjäril, förekommer liksom amiralen i Sverige bara som immigrant under försommaren och med en inhemsk population under sensommaren, vars avkomma inte kan överleva vintern.

De år då det kommer många norrflyttande fjärilar i början av sommaren kan det faktiskt hända, om sommaren är riktigt varm, att de förökar sig i Sydsverige. De amiraler som då dyker upp i september – oktober, kan vi kalla för andra generationens invandrare. Om det sådana år blir en mild höst, kan faktiskt amiralen vara en av de vanligaste fjärilarna, kanske till och med den vanligaste, i Södra Sverige. Man har sett att en del börjar flytta söderut igen, men det vanligaste är, att Kung Bore hinner ifatt dem och fångar dem i ett dödligt grepp. De har nämligen inte instinkten att söka upp ett tillräckligt skyddat vinterkvarter. I sitt centralområde i Sydeuropa är de i regel i farten hela den milda vintern, och

skulle det komma en period med dåligt väder söker de bara upp en skyddad plats i en barksprunga eller liknande. Det är inte en tillräckligt bra vinterbostad i vårt klimat.

Huruvida vi ska få en andra generationens amiraler i Sverige eller inte, är en kamp om tid mellan insektens utveckling och vinterns ankomst. I gynnsammaste fall ser fjärlilens utveckling ut såhär. Honan lägger äggen ett och ett på blad av brännässlor. Äggen kläcks efter ungefär en vecka. Larven, som också lever på nässlor, är färdigutvecklade efter 3-4 veckor och förpuppas på undersidan av ett nässelblad. Puppen sprängs och en fullbildad fjäril kryper fram efter ytterligare 2 veckor. Men observera att detta är under gynnsammaste förhållanden. Den här processen är beroende av temperaturen, och i Nordeuropa fördröjs säkert varje steg av lägre temperatur. Har vi i sydligaste delen av Sverige påbörjat en ny generation så fryser säkert de allra flesta ihjäl, om inte förr så i puppstadiet. I och med att klimatet blivit mildare kan vi nog räkna med, att amiralen under de senare åren har nyproducerat sig i Sydsverige varje år, men det är mycket sällsynt att den sedan klarar en övervintring.

För hundra år sedan var amiralen betydligt sällsyntare och påträffades inte varje år i Norden, men från mitten av 1900-talet har den noterats varje sommar. Sedan 1990-talet har den vackra fjärlilen ökat markant i antal och någon gång lyckats flyga så långt norrut som till Island och Färöarna.

Linne' gav amiralen namnet *Papilio atalanta*. Den har även haft namnet *Pyrameis atalanta* och ska just nu heta *Vanessa atalanta*. Släktnamnet har alltså varierat, medan artpitetet *atalanta* har stått sig genom tiderna. Namnet *atalanta* är hämtat från den grekiska mytologin. *Atalanta* var en mycket vacker kvinna som dessutom var synnerligen snabbfotad. När friarna dök upp fick de ställa upp mot henne i kapplöpning. Den som vann skulle få hennes hand, den som förlorade skulle mista livet. Avrättningarna blev många, men en dag kom en friare som *Atalanta* från början blev förälskad i, och hon bönade och bad, att han inte skulle ställa upp i tävlingen. Nåväl, för att göra "sportreferatet" kort, så med list och *Afrodites* hjälp vann ynglingen, och de fick varandra. *Atalanta* är ju ett träffande namn som kan syfta både på amiralens skönhet och på dess snabba förflyttningsförmåga.

Jag vill slutligen gärna be även Sool-Öens läsare att höra av sig, om ni ser en amiral i maj eller juni. Frågan om det är en "långflyttare" eller om vintrarna blivit så pass milda i södra Sverige att de klarar en övervintring är ännu obesvarad. Vintrarna har ju blivit mildare även om det i skrivande stund, februari 2009, verkar kallare än på länge.

Huvudsakliga källor till denna artikel är Nordströms Svenska fjärilar och Nationalnyckeln: Dagfjärilar.

Hans Nydahl